

Хазрати Усмон ибн Аффон (розияллоху анху)нинг замонарига келиб Куръони Карим оятлари кироатида ихтилофлар тугилгани сабабидан унинг ягона нусхасини тузиш ва бу нусхаларни пойтахтларга юборишга қарор қилинди. Бу ишга Зайд ибн Собит, Абдуллох ибн Зубайр, Саъд ибн Ос ва Абдуррахмон ибн Хишом жалб этилди. Бунга Хафса онамиз қўлларида сакланиб қолган Абу Бакр нусхаси асос қилиб олинди.

Ислом давлатининг учинчи рахбари Усмон ибн Аффон (розияллоху анху) замонарида Ислом таълимотининг асосий манбаи Куръони Каримни ўқишдаги ихтилофларга барҳам бериш мақсадида Китобнинг ягона нусхаси (Мусхаф) тузилди ва милодий 651 йилда (хижратнинг 24-йили) Куръони Карим қийик терисига бир неча нусхада ёзилиб, Ислом оламининг марказий шаҳарларига юборилди. Мусхафнинг ўша қадимий табаррук нусхаларидан бири ҳозирги пайтда Ўзбекистон Мусулмонлари идораси кутубхонасида сақланмоқда.

Хазрати Усмон Мусхафининг юртимизга келиб қолиши тарихи ҳақида турли ривоятлар бор. Хазрати Усмон мусхафларидан бири Самарқандга олиб келинган Уни Амир Темур, Кафқол Шоший, Хазрати Усмоннинг қуёвлари Саид олиб келган, деган ривоятлар машҳур. Бу ҳақда таникли олимлардан шайх Исмоил маҳдум Саттиев, Юсуфхон Шокиров, Хамид Зиёев, Хабибуллох Солих ва бошқаларнинг фикрлари эътиборга лойик.

Қўп йиллар Ўрта Осиё ва Козогистон мусулмонлари диний назорати раисининг ўринбосари бўлиб ишлаган Исмоил маҳдум Саттиевнинг «Тошкентдаги Усмон Мусхафининг тарихи» (Тарихул Мусхафил Усманий фи Тошканд) китобларида бундай дейилган: «Ҳозирги пайтда Ўзбекистон жумҳурияти пойтахти Тошкентда, қадимий ёдгорликлар музейида қийик терисига ёзилган катта бир Мусхаф мавжуд. Аввал у Самарқанддаги «Ок мадраса» номи билан машҳур бўлган, Нодир Девонбеги Того мадрасасининг махсус хужрасида узок вақт сақланган. Бу мадраса Хожа Аҳрор Валий масжидига ёндош бўлиб, Мусхафни ҳар хил маросим ва муносабатлар билан одамлар истикболига олиб чиқилар, «Фасаякфикахумуллоху ва хувас-самийул ʼалим» ояти устида қон излари бор эди. Саййидуно Усмон (розияллоху анху) шу Мусхаф устида шаҳид бўлганлар, деб табарруқона зиёрат қилинар эди. Мусхаф аввалда Шайх Убайдуллох Аҳрор, сўнгра у зотнинг авлодлари ва ўзларидан кейинги халифалари тасарруфида бўлган. Бу ҳол 1285 хижрий сана – руслар Самарқандни истило қилгунларича давом этди»[1].

Исмоил махдум Хазрати Усмон мусхафининг Мовароуннахрга кандай келиб колгани хакида бир канча фикр ва ривоятларни келтирадилар:

1. Ибн Кутайбанинг тарих китобида: «Хазрати Усмон тепасида шахид бўлган бош Мусхаф ўгиллари Холидга, сўнгра унинг авлодларига мерос бўлиб колган эди. Шом ахли шайхлари сўзига караганда шу Мусхаф хозир Тус шаҳрида экан», деб ёзилган.
2. Амин Хонжий «Манжамул-Имрон» китобида (Ибн Батута Басрада ёдгорликларни ва бош Усмон Мусхафни кўрганини зикр қилганидан кейин) шундай ёзади: «Ушбу Мусхаф Басрадан Самаркандга, сўнгра Русияга олиб кетилган. Хозир у Петербургдаги император кутубхонасида».
3. Миср султони Зоҳир Рукнуддин Бийбарс татар хонларидан Улуг Сарой ва Дашти кипчок ҳукмдори Баракахонга дўстлик рамзи сифатида Хазрати Усмон Мусхафни ҳадя қилган. «Талфикул ахбор фи тарихи Козон ва Булгор» номли тарих китоби муаллифи шайх Муҳаммадмурод ибн Абдуллох ар-Рамзий Мусхафи Усмоннинг Ўрта Осиёга келиб қолиши хакида шундай ёзади: «Самарканддан Петербургда олиб кетилган ва хозирда император кутубхонасида сақланаётган Мусхафи Усмон деб танилган Куръон Сарой ўлкасида сақланиб, уни забт қилган Амир Темур олиб кетган нусха шу бўлиши керак, бу хақиқатга яқин тахминдур. Буни инкор қилувчиларнинг ҳеч бир катъий далиллари йўқдур»[2].
4. Мусхафнинг меросхўр шайхлари Кауфманга бу Мусхаф Амир Темурнинг Самарканддаги хазинасидан чиққанини очик-ойдин айтишган. Бу ҳақда Мусхафни Самарканддан олиб кетиш пайтида ёзилган ҳисоботда ҳам қайд қилинган.
5. Бир ривоятга кўра, Хожа Убайдуллох Ахрор бир гуруҳ муридлари билан Хижозга сафар қилиб, қайтишда муридлардан бири Истанбулда қолади. Унинг таъаботдан хабари бўлгани учун бемор ётган мамлакат подшоҳини тузатади ва бунинг эвазига ундан Хазрати Усмон Мусхафни беришни сўрайди. Подшоҳ узок иккиланишдан сўнг унинг талабини бажаради ва мурид бу нодир китобни муршиди Хожа Ахрор Валийга совга қилади. Хожа Ахрор Самаркандга кўчиб келганларида бу ерда масжид ва мадраса қурдириб, Мусхафни ўша ерда сақлайдилар.
6. Бу Мусхафни кўп йиллар Ироқда яшаган ва умрининг охирида ватанга қайтишни ният қилган атоқли олим Имом Абу Бақр Каффол Шоший Бағдоддан Ўрта Осиёга келтирганлар, деган ривоят ҳам бор.
7. Самарканд тарихига оид «Самария» китобида ёзилишича, Самарканд қозиси Хожа Абуд-Дарун Мовароуннахрга келган илк араб фотихларидан, Хазрати Усмоннинг қуёвлари Саидга авлод бўладилар. Мусхафни Самаркандни биринчи марта фатҳ қилган ана шу Саид олиб келган.
8. Ибн Касирнинг «Ҳазоилул-Куръон» асари хошиясида ёзилишича, Русия подшоҳлари қўлида бўлган Усмон Мусхафи болшевиклар томонидан Бухоро амирига совга қилинган. Бундан бошқа ривоятлар ҳам бор[3].

«Тошкентдаги Мусхафи Усмон тарихи» асари муаллифи шайх Исмоил махдумнинг ёзишларича, 1869 йил майида Туркистон бош губернатори генерал фон Кауфман буйруги билан Самарканд шаҳри ҳокими Серов воситачилигида ерли мусулмон уламолари розилиги билан Мусхаф Санкт-Петербургга жўнатилди ва 1917 йилга қадар ўша ердаги кутубхонада асралди. Фон Кауфман Чор ҳукумати маориф нозирига ёзган мактубида, жумладан, бундай дейди: «Зарафшон водийси ҳокими генерал Абрамов бизга Самарканддаги Хўжа Аҳрор масжидида сакланиб келаётган Куръонни юборди. У имло белгилари ва нукталардан холи куфий хатида ёзилган. Куръоннинг мусулмонлар наздида улуглигини, унинг юксак даражали эканлигини ва Куръон ишига чет кишиларнинг аралашувини мусулмонлар ёқтирмасликларини билган Абрамов Самарканд ҳокими подполковник Серовга бу Куръон тўғрисида маълумот йиғиш ва агар мусулмонлар кўлидан уни олинса, уларнинг диний ҳиссиётларига таъсир қилиш-қилмаслигини билишга буйруқ берди. Шундан сўнг генерал Абрамов бу Куръонни олиб, масжид фойдаси учун юз рубль берди, Самарканд уламолари бунга кўп хурсанд бўлдилар... Ёзилиш тарихи жихатидан катта жаҳоншумул аҳамиятга эга бўлса керак, деган ниятда олдиртирган ушбу Куръонни шошилиш равишда юборяпман»[4].

Инкилобдан сўнг Петербург миллий округи вилоят курултойи Китобни ҳақиқий эгалари бўлмиш мусулмонларга қайтариш ҳақида қарор чиқарди ва у катта тантана билан Уфа шаҳрига жўнатилди. «Туркистон жумҳурияти ҳукуматининг аралашуви ва саъй-ҳаракатлари билан марказий ҳукуматнинг 1923 йил 25 июндаги қарорига кўра Мусхафи Усмон унинг ҳақиқий ворислари бўлмиш Туркистон мусулмонларига қайтарилди ва орадан бир йил ўтгач, махсус поездда Тошкентга олиб келинди»[5]. Мусхафни қайтаришга ўша пайтда Туркистон «Исломи Шўро жамияти» раиси бўлган, Совет ҳукумати наздида катта обрў қозонган шайхулислам Тўраҳон маҳдум Хўқандий (1341 хижрий йилда Афғонистонда вафот этган) билан бир қаторда жаноб Мурод қори Усмонхўжабой Тошқандий ўғлини ҳам зикр қилиш лозим[6].

Мусхафи шариф бошда бирмунча вақт Тошкент масжидларида сакланди. Аммо бу бебаҳо меросни асраш жиддий масъулият тугдирганини инобатга олиб у Тошкентдаги Ўзбекистон халқлари тарихи музейига кўчирилди. 1989 йил 14 март куни Тошкентда бўлган мусулмонларнинг тўртинчи курултойида Ўзбекистон ҳукумати қарори билан Мусхафи Усмон мусулмонлар ихтиёрига қайтариб берилгани эълон қилинди. Шундан буён табарруқ Китоб мамлакат мусулмонлари идораси кутубхонасида авайлаб сакланмоқда. Уни кўз қорачигидек асраш, келгуси авлодларга етказиш мақсадида Ўзбекистон ҳукумати катта илмий-техникавий тадбирларни амалга оширмоқда. Хазрати Имом мажмуасига қирувчи «Мўйи муборак» масжиди кутубхона сифатида тўла таъмирланиб, Германиядан Мусхафни мўътадил табиий иқлим шароитларида асрашга мўлжалланган махсус мослама келтириб ўрнатилди. Хар йили бу нодир Мусхафни минглаб ватандошларимиз ва хорижий меҳмонлар зиёрат қилишади.

Ахмад Мухаммад тайёрлади

- [1] Исмоил Махдум, «Тошкентдаги Мусхафи Усмон тарихи», Тошкент, «Мовароуннахр», 1995 йил, 37-38-бетлар.
- [2] Қўлёзма, 1-жилд, 443-бет.
- [3] Ўша китоб, 53-60-бетлар.
- [4] Ўша китоб, 39-40-бетлар.
- [5] Ўша китоб, 45-48-бетлар.
- [6] Ўша китоб, 50-бет.